

עומק- מרכז לעיצוב מדיניות וחקיקה

מסמך מדיניות בנושא גישה חופשית למחקרים הממומנים

מכספי ציבור

(מוגש לחברת הכנסת עליזה לביא)

1. תקציר מנהלים

- א. הצעת חוק זו עוסקת במתן גישה חופשית לתוצרי מחקרים הממומנים מכספי הציבור לציבור הרחב. ישראל משקיעה מיליוני שקלים מכספי ציבור במחקר ופיתוח. בשל ההשקעה הציבורית הנרחבת, בשנים האחרונות מתרחבת בעולם התפישה הגורסת כי יש לתת גישה חופשית למידע אקדמי. מטרת הצעת חוק זו לאפשר גישה חופשית ברוח זו.
- ב. נסקרו מספר מודלים ברחבי העולם אשר מטרתם עידוד גישה חופשית למחקרים ומאמרים אקדמיים.
- ג. מבין המודלים שנסקרו הוצעו 2 חלופות להצעת החוק:

- ג.1. החלופה הראשונה מעודדת גישה חופשית, בכך שהיא קובעת תאריך פקיעה של זכות בעליות של המוציאים לאור. לאחר מכן מחבר המאמר יכול לבחור האם לפרסמו באופן עצמאי וכך לאפשר גישה חופשית.
- ג.2. החלופה השנייה מטילה חובה על הקרן המממנת לאפשר גישה חופשית ע"י נשיאה בעלויות הפקת המאמרים. בנוסף, על משרד החינוך להקים מאגר אלקטרוני אשר ינגיש את תוצרי המחקרים לציבור הרחב.

2. סקירת המצב הקיים

א. משמעות המונח "גישה חופשית":

המונח "גישה חופשית" מתייחס למקורות אקדמיים שנגישים לכל אדם שמחובר לאינטרנט וניתנים להעתקה והפצה בכל מדיה דיגיטלית באופן חופשי, ללא מגבלה טכנית, כספית או משפטית פרט לייחוס המקור למחבר.

המונח התפתח בהקשר של עולם הפרסום האקדמי בעידן המידע, כאשר חוקרים החלו להתקומם על הצורך לקנות מנוי ולשלם למו"לים על מנת לקבל גישה למחקרים שנכתבו על ידי עמיתיהם בקהילה האקדמית ולפעמים גם על ידם עצמם. לדידם, בעוד בעבר הדפסת ופרסום המאמרים הייתה כרוכה בהוצאות רבות אשר גולמו בדמי המנוי. עידן האינטרנט מאפשר "לוותר" ו/או לצמצם את היקפן של המהדורות המודפסות, באופן אשר יוצר עלויות זניחות בלבד, שאינן מצדיקות עוד את דמי המנוי.

מנגד, המו"לים טוענים כי עלות ברירת המאמרים ועריכתם נותרה גבוהה ועל כן למרות שהחוקרים לא קיבלו כסף מהמו"לים על פרסום מאמריהם ושהעלויות השוליות פחתו, העלות הקבועה נשארה כשהייתה.¹

בשנים האחרונות קיימת תנופה בהופעתם של כתבי העת איכותיים בסטאטוס Open Access Free במיוחד בתחום מדעי החיים, רפואה ומדעים מדויקים. הבסיס לתנופה זו הוא ההבנה שרוב המאמרים המודפסים בכתבי העת מבוססים על מחקרים שנעשו במוסדות האקדמיים כך שבעצם האוניברסיטאות, בתי החולים ומכוני המחקר משלמים פעמים תשלום כפול(!) על רוב המאמרים שמופיעים בכתבי העת - פעם אחת משלמים על עלות מחקר הכוללת משכורות לחוקרים, חומרים, מעבדות ועוד, ופעם נוספת למו"לים (סכומי עתק).

כיום חלק ניכר מהמו"לים מתחילים להתחשב בכך בעת מתן הצעות מחיר למאגרים, במיוחד לאחר החתימה על אמנת ברלין לגישה חופשית- אמנת ה-Open access, על ידי מספר ניכר של אוניברסיטאות חשובות בעולם ביניהם אוניברסיטת DUKE ועוד.² אמנת ברלין היא מסמך המסכם את וועידת ברלין שנערכה בשנת 1889. הוועדה נערכה ע"י שר החוץ של הגרמני ומטרתה הייתה לשמור על הזכויות של שלוש המעצמות (ארה"ב אנגליה וגרמניה).

אי לכך התפתחה בעולם הולכת וגוברת ברחבי העולם, של הנגשת חומר אלקטרוני חופשי הקיים באתרים רבים וחשובים וכולל כתבי עת וספרים רבים.³

הגישה החופשית תומכת בפרסומים מדעיים מקוונים הנגישים למשתמש ללא תשלום. בנוסף, מתן אפשרות חופשית לקריאה, להורדה, להעתקה, לשמירה, להדפסה, לשיתוף והפצה, לאפשר לרובוטים של מנועי חיפוש לאנדקס אותם, להעבירם כדאטה לתוכנות ועוד, ויתור חלקי על זכויות יוצרים ושימוש במודלים של רישיונות חלופיים. זה של רחלי- אין לי מושג באיזה הקשר זה נאמר ומאיזה מסמך זה נלקח...

ב. סקירת נתונים סטטיסטיים בנושא השקעת מדינת ישראל במחקר

בבחינה של התמיכה הממשלתית לפי יעדים, ישראל שונה בהשוואה בינלאומית למדינות OECD אחרות. התמיכה הממשלתית הישראלית לקידום מו"פ בתעשייה היא מהגבוהות בעולם (רק בבלגיה וקוריאה שיעור התמיכה גבוה יותר). גם שיעור העברות למו"פ באוניברסיטאות בארץ הוא מן הגבוהים והיא נמצאת חמישית בטבלה. חלוקת התמיכה הממשלתית במו"פ בישראל מתאפיינת בריכוזיות גבוהה- שלושת היעדים העיקריים (קרנות אוניברסיטה, טכנולוגיה תעשייתית וקידום מחקר כללי) יחד מהווים 85.4% מסך התמיכות.⁴

¹ William Skidelsky, The true price of publishing, 4 באוגוסט 2011

² הוועדה המתמדת, תת הוועדה להשאלה בין ספרייתית, ישיבת תת הוועדה להשאלה בין ספרייתית ומסיבת פרישה, סיכום ישיבה שנערכה ב 27.12.12, עמוד 1.

³ ה"ש 3 לעיל.

⁴ מוסד שמואל נאמן למחקר מדיניות לאומית, מדדים למדע, לטכנולוגיה ולחדשנות בישראל: תשתית נתונים השוואתית, עמוד 8

על פי סקר של הלמ"ס שפורסם ב-2016.09.14,⁵ בשנת 2011 ההוצאה הלאומית על מו"פ אזרחי של מוסדות להשכלה גבוהה⁶ הייתה **4,852 מיליון** ₪. מתוכה, 62.4% היא השקעה ממשלתית. דהיינו, בשנת 2013 המדינה השקיעה 3,027 מיליון ₪ על מו"פ של המוסדות להשכלה גבוהה. 20.8% מהמימון הגיע מחו"ל, 6.8% מהמגזר העסקי, 4% ממלכ"רים פרטיים ו-6% מהמוסדות להשכלה גבוהה עצמם (291 מיליון ₪).

בשנת 2012, ההוצאה הלאומית על מו"פ אזרחי של מוסדות להשכלה גבוהה הייתה 5,291 מיליון ₪. מתוכה, 60.5% היא השקעה ממשלתית. דהיינו, **3,201 מיליון** ₪. 21% מהמימון הגיע מחו"ל, 6.8% מהמגזר העסקי, 4% ממלכ"רים פרטיים ו-7.6% מהמוסדות להשכלה גבוהה עצמם (402 מיליון ₪).

בשנת 2013 ההוצאה הלאומית על מו"פ אזרחי של מוסדות להשכלה גבוהה הייתה 5,574 מיליון ₪. מתוכה, 65.3% זוהי השקעה ממשלתית. דהיינו, **3,639 מיליון** ₪. 21.2% מהמימון הגיע מחו"ל, 9.3% מהמגזר העסקי, 3.9% ממלכ"רים פרטיים ורק 0.3% מהמוסדות להשכלה גבוהה עצמם (16 מיליון ₪). בשנה זו המו"פ בביצוע ההשכלה הגבוהה הסתכם בכ-0.6% מהתמ"ג.

מכל האמור, ניתן לראות כי בשנים 2011-2013 ההוצאה הממשלתית על מו"פ גדלה, ועומדת בממוצע על 3,289 מיליון ₪, ובהתאמה, ההוצאה של המוסדות להשכלה גבוהה ירדה, ועומדת בממוצע על 236 מיליון ₪.

בשנת 2014 התמיכה הממשלתית במו"פ הסתכמה ב-6.9 מיליארד ₪ המהווים 0.8% מתקציב המדינה.⁷

בשנת 2015 משרדי הממשלה הוציאו 6,857 מיליארד ₪ על מו"פ. 52% מהוצאות משרדי הממשלה (דהיינו **3,565 מיליארד** ₪) הופנו לקידום הידע הכללי, הכולל ברובו את ההקצבות למו"פ של הועדה לתכנון ולתקצוב של המועצה להשכלה גבוהה, ומופנה לאוניברסיטאות בישראל.⁸ בשנה זו הייתה עלייה של 2.0% בהוצאה למו"פ במגזר ההשכלה הגבוהה, בהמשך לעלייה דומה בשנת 2014.⁹

חשוב לציין כי אוניברסיטאות המחקר בישראל, האחראיות ליצור ההון האנושי והידע העומד לרשות העשייה המדעית טכנולוגית, סבלו מקיצוצים קשים בתקציביהן במשך שנים רבות, ורק

⁵ למ"ס הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הוצאה לאומית למו"פ אזרחי, לפי מגזר מבצע ומגזר מממן http://www.cbs.gov.il/shnaton67/st26_02.pdf

⁶ המגזר כולל את המוסדות שלהלן ואת מכוני המחקר הקשורים בהם: האוניברסיטה העברית, אוניברסיטת תל אביב, אוניברסיטת בר-אילן, אוניברסיטת חיפה, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, אוניברסיטת אריאל, הטכניון ומכון ויצמן למדע.

⁷ מוסד שמואל נאמן למחקר מדיניות לאומית, מדדים למדע, לטכנולוגיה ולחדשנות בישראל: תשתית נתונים השוואתית, עמוד 6

⁸ למ"ס הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עלייה של 4.8% בהוצאה הלאומית למחקר ופיתוח אזרחי בשנת 2015 http://www.cbs.gov.il/reader/newhodaot/hodaa_template.html?hodaa=201612270

⁹ למ"ס הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עלייה של 4.8% בהוצאה הלאומית למחקר ופיתוח אזרחי בשנת 2015 http://www.cbs.gov.il/reader/newhodaot/hodaa_template.html?hodaa=201612270

בשנים האחרונות החלה מגמת תיקון בתקצובן. רק כ-45% מהמו"פ שבוצע על ידי האוניברסיטאות מומן על ידי גם הממשלה וזהו השיעור הנמוך ביותר בין מדינות ה-OECD.¹⁰

(1) פרסומים ישראליים:

פרסום ישראלי מוגדר כפרסום שלפחות לאחד המחברים שלו יש כתובת מגורים ישראלית. בחינה של כלל פרסומי ישראל בשנים 2000-2014 מצביעה על גידול מתון במרבית השנים, והמשך מגמת הקיפאון בשנים האחרונות.¹¹

באופן דומה לירידה בחלקה בפרסומי העולם, בתפוקות של האוניברסיטאות בישראל נצפית ירידה קבועה משנת 2000. מתוך כלל הפרסומים במדע בעולם, חלקם של המאמרים הישראליים ירד תוך עשור מ-0.92% ל-0.68%. ב-2014 פרסומים ישראלים היוו כ-1.12% מכלל פרסומי מדינות ה-OECD.¹² לפי דירוג המדינות לפי FCWI (2010-2014), ישראל מדורגת במקום **16 בעולם** מכלל המדינות שפרסמו לפחות 0.5% מפרסומי העולם (לעומת מקום 11 לשנים 2000-2004).¹³

ישראל מדורגת במקום ה-14 בעולם במספר הפרסומים לנפש (2010-2014). מספר הפרסומים לנפש בישראל מהווה פחות ממחצית ממספר הפרסומים לנפש בשווייץ המדורגת ראשונה (ובעלת אוכלוסייה דומה לזו של ישראל), וכשליש פחות ממספר הפרסומים לנפש בדנמרק המדורגת שניה (ובעלת מחצית האוכלוסייה בהשוואה לישראל).

את קדימות הפרסומים של ישראל ביחס לשאר העולם נהוג לחלק לפי שטחים. בשטחי הפסיכולוגיה, מדעי המוח ומתמטיקה תרומתה של ישראל גבוהה פי 10 ויותר מחלקה של ישראל באוכלוסיית העולם (0.1%). אכן, בכל השטחים גבוהה תרומתה של ישראל משיעור אוכלוסייתה (כלל פרסומי ישראל תורמים כ-0.7% לפרסומי העולם), אך היא נמוכה יחסית במיוחד בשטחים מדעי הסביבה, אנרגיה והנדסה.¹⁴

לפי אגף תכנות, ות"ת,¹⁵ בשנת 2007 התפרסמו 794.3 פרסומים במדעי החיים, 1,2908.8 במדעי הטבע הפיזיקליים, 633 במתמטיקה ומדעי המחשב, 1,191.4 ברפואה, 1,034.7 בהנדסה, 591.1 ברוח, 880.7 במדעי החברה, 246.2 בחינוך ו-93.1 במשפטים. בחלוקה גסה לתחומי המדעים

¹⁰ מוסד שמואל נאמן למחקר מדיניות לאומית, מדדים למדע, לטכנולוגיה ולחדשנות בישראל: תשתית נתונים השוואתית, עמוד 6

¹¹ מוסד שמואל נאמן למחקר מדיניות לאומית, מדדים למדע, לטכנולוגיה ולחדשנות בישראל: תשתית נתונים השוואתית, עמודים 116-119

¹² מוסד שמואל נאמן למחקר מדיניות לאומית, מדדים למדע, לטכנולוגיה ולחדשנות בישראל: תשתית נתונים השוואתית, עמוד 6

¹³ מוסד שמואל נאמן למחקר מדיניות לאומית, מדדים למדע, לטכנולוגיה ולחדשנות בישראל: תשתית נתונים השוואתית, עמודים 116-119

¹⁴ מוסד שמואל נאמן למחקר מדיניות לאומית, מדדים למדע, לטכנולוגיה ולחדשנות בישראל: תשתית נתונים השוואתית, עמודים 116-119

¹⁵ "מודל התקצוב של מערכת ההשכלה הגבוהה בישראל", המועצה להשכלה גבוהה- הוועדה לתכנון ולתקצוב, עמוד 30.

מדויקים למול מדעי הרוח, פורסמו 16,562 פרסומים בתחומי המדעים המדויקים ו-1,810 פרסומים בתחומי מדעי הרוח.

ג. המצב המשפטי במדינת ישראל

בישראל אין מדיניות רשמית אחידה בקרב המוסדות הממשלתיים המממנים מחקרים במוסדות להשכלה גבוהה בכל מה שנוגע לעידוד גישה פתוחה לפרסומים אקדמיים. אין גם כל חקיקה או רגולציה אחרת בנושא זה.

בקרב מוסדות להשכלה בישראל לא קיימת מדיניות אחידה בנוגע לעידוד הגישה הפתוחה לפרסום מאמרים אקדמיים. זאת ועוד, ממצאי סקר¹⁶ שנערך ע"י המרכז למשפט וטכנולוגיה באוניברסיטת חיפה מצביעים על רמת מודעות נמוכה למדיניות Open Access מוסדית (רק כ-20% מהחוקרים יודעים האם המוסד התווה מדיניות בכל הנוגע לדרך הפרסום של המחקרים האקדמיים ולמדיניות של העברת או שמירת זכויות היוצרים במחקר אצל היוצר). כך, גם עלה כי המוסדות להשכלה גבוהה בישראל אינם מסייעים לחוקרים בניהול מו"מ מול ההוצאות לאור האקדמיות. העדר עידוד ל Open Access - בולט במיוחד בהתנהלות כתבי העת האקדמיים בישראל. רוב ההוצאות לאור של כתבי עת אקדמיים בישראל, כפי שעלה מהסקר בקרב ההוצאות לאור, מפרסמות את המחקרים תוך דרישת המחאת זכות היוצרים מהמחבר, בין אם כמדיניות רשמית ובין אם בהסתמך על נוהג. יתר על כן, דווח על ידי החוקרים כי רוב המוסדות אינם מסייעים במימון עלויות הפרסום הנגיש וכי הם מצפים לתמיכה זו מהמוסדות. לעומת זאת, בעולם, המוסדות להשכלה גבוהה נרתמו לסייע לחוקרים בניהול המו"מ מול ההוצאות לאור (כפי שנעשה במוסדות כגון MIT, UCL, ובמוסדות רבים נוספים ברחבי העולם).

במסגרת אותו סקר, הומלץ לקבל את הצעת החוק האמריקאית - Act Access Public - Research Federal The (FRPAA), בה נקבע כי רשות פדראלית לא תוכל ליצור שיתופי פעולה במחקר פרטי, אלא אם יובטח כי ממצאי המחקר המשותף יפורסמו בחינם לציבור¹⁷. בחודש פברואר 2013 הוגשה הצעת חוק נוספת בנושא¹⁸ fair access to science and technology - research act (FASTR) וב-11 בפברואר 2013 הצהיר הממשל הפדרלי כי הוא מחויב להצעה זו ומאמין כי מגיעה לאזרחים גישה נוחה לתוצרי מחקר הממומן בכספי המיסים.

¹⁶ <http://weblaw.haifa.ac.il/he/Research/ResearchCenters/techlaw/ResearchProjects/Documents/open%20access%20report.pdf>

¹⁷ The Federal Research Public Access Act of 2012 (FRPAA) H.R.4004
<http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/z?c112:H.R.4004>

¹⁸ Fair Access to Science and Technology Research Act of 2013 (FASTR) H.R. 708
<http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/z?c113:H.R.708>

בנוסף, על פי האתר Directory of Open Access Repositories (OpenDOAR) עולה כי בישראל קיים מאגר מוסדי אחד במתכונת של גישה חופשית, במכון וייצמן בפקולטה למתמטיקה ולמדעי המחשב.¹⁹

לסיכום, מדינת ישראל משקיעה כספים רבים אשר מועברים למוסדות האקדמיים למטרות מחקר ופיתוח אך אזרחי מדינת ישראל אינם נהנים מגישה לאותם תוצרים של מחקרים אלו. דבר זה עומד בניגוד לגישה המתפתחת בשנים האחרונות ברחבי העולם, אשר גורסת כי יש לתת לציבור הרחב גישה חופשית למחקרים ולמאמרים.

3. משפט משווה

במספר השנים האחרונות קיימת פרדיגמה הטוענת כי על מחקרים הממומנים מכספי הציבור, בפועל מכספי הממשלה, להיות נגישים לכל על מנת להבטיח את שימושם האפקטיבי ביותר. כאשר בודקים את המודלים המשפטיים העוסקים בנושא, שנמצאים בשימוש ברחבי העולם, נתקלים בכמה דגמים:

צרפת

בצרפת יש 3 גופים לאומיים הממנים מחקרים אקדמיים – המשרד להשכלה ומחקר, ANR (National Research Agency) והמועצה להערכת מחקר והשכלה אקדמית (HCERES). המימון הממשלתי בצרפת הוא נרחב ביותר ומגיע בעיקר לחוקרים באוניברסיטאות ולמשתתפים בתוכניות Grandes coles- מוסדות להשכלה גבוהה בצרפת, אשר מאורגנים מחוץ למסגרת של מערכת האוניברסיטאות הציבוריות של המדינה. למוסדות אלו מתקבלים סטודנטים לאחר בחינות תחרותיות ביותר.

בשל המימון המשמעותי שמשקיעה המדינה במחקר, יש לה אינטרס כי המחקרים ישותפו לציבור הרחב וישמשו כמקפצה מדעית לחוקרים אחרים. לפיכך, החוק הצרפתי עוסק בפרסום מאמרים הממומנים מכספי הציבור, למרות זכויות היוצרים העלולים לחול עליהם.²⁰ סעיף 17 להצעת החוק, שאושר לאחר מכן, מחייב כי:²¹

1. למאמר מדעי, הממומן לפחות בחציו מכספי המדינה או רשויות אחרות, המפורסם בכתב עת היוצא לפחות אחת לשנה, למחברו יש את הזכות לפרסם את מאמרו בפורמט חופשי בכפוף להגבלות מצד מחברים נוספים של אותו מאמר, גם אם יש למוציא לאור זכות בלעדית על המאמר. הזכאות לפרסום היא על כל הגרסאות המתקדמות של כתב היד עד שהגרסה הסופית תתקבל לפרסום, מיד עם קבלתה על ידי המו"ל בערוצים דיגיטליים. לחילופין, הזכות קיימת בתוך תקופה מוגדרת מזמן ההוצאה לאור. תקופה זו היא עד 6 חודשים לפרסום במדעים, רפואה ו technical sciences ועד 12 חודשים במקצועות הומניים ומדעי החברה. אסור לנצל מסחרית את הפרסומים המוצאים לאור לפי פסקה זו.

¹⁹ <http://www.opendoar.org/countrylist.php?cContinent=Asia#Israel>

²⁰ <https://www.openaire.eu/france-final-text-of-the-law-for-oa-has-been-adopted>

²¹ <http://www.senat.fr/leg/pjl15-744.html>

2. כשתוצאות של מחקר הממומנות לפחות בחצי מכספי המדינה או רשויות אחרת, שהן לא מוגנות על ידי זכות ספציפית או רגולציה, והן הוצאו לאור על ידי החוקר, השימוש החוזר בהן הוא חופשי.

3. "המוציא לאור של פרסום מדעי המוזכר בסעיף הראשון, לא יכול להגביל את השימוש החוזר של הנתונים שהוצאו לאור".

בחוק הצרפתי לא מוזכרת החובה לפרסום אלא רק שיש הגבלות על זכויות הפרסום של המוציא לאור. לחוקר או למחבר המאמר יש את הזכות לפרסם את מאמרו או את מחקרו לציבור, גם אם הוא חתם על בלעדיות. לאחר אישורו הסופי על ידי הסנאט באוקטובר 2016, סעיפים אלה הפכו להיות ס' 30 לחוק הדיגיטלי של הרפובליקה (The French Law for a Digital Republic Act).²²

ארצות הברית

שני הגופים פדרליים החשובים המממנים מחקרים בארצות הברית הם :

1. The National Grants Management Association (NGMA)²³

2. Federally Funded Research and Development Centers (FFRDCs)²⁴

בשנת 2013, ראש המשרד למדע וטכנולוגיה פרסם מדיניות חדשה בנוגע לגישה חופשית כלפי מחקרים הממומנים מכספי הציבור.²⁵ לפיה מדיניות זו :

1. כל סוכנות פדרלית עם תקציב של 100 מיליון דולר, צריכה לפתח תוכנית להגדלת הגישה הציבורית לתוצאות המחקרים שממומנות על ידה. ראוי כי סוכנויות שונות ישתפו פעולה בפיתוח תוכניות אלו. כל תוכנית צריכה לעקוב אחרי העקרונות המותווים במסמך המדיניות ולכלול את האלמנטים הבאים :

א. אסטרטגיה למינוף ארכיונים קיימים וטיפוח קשרים עם כתבי עת הרלוונטים למחקר של הסוכנות.

ב. לשפר את נגישות הציבור למידע דיגיטלי הנובע ממחקר הממומן מכספי הממשלה.

ג. גישה אופטימלית לחיפוש והפצה של המידע, תוך שמירה סדר המידע לטווח הארוך.

ד. יידוע חוקרים על חובותיהם לפרסום המידע.

ה. סוכנות למדידה ואכיפה של התוכנית.

ו. המימון ליישום התוכנית יהיה מהכספים הקיימים של הסוכנות.

ז. לוח זמנים ליישום התוכנית.

ח. זיהוי מקרים חריגים שימנעו מהסוכנות לממש את העקרונות המנחים במדיניות החדשה.

2. העקרונות לגישה חופשית למאמרים ותוצאות מחקרים הממומנים מכספי הציבור :

²²<https://blogs.openaire.eu/?p=1602>

²³<http://ngma.org/>

²⁴מעוגן בחוק: 35.017, Part 35, Section 48, Title 48, U.S. Code of Federal Regulations.

קישור: <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/48/35.017>

²⁵https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/microsites/ostp/ostp_public_access_memo_2013.pdf

- א. בהתחשב במגבלות חוקיות וביטחוניות, כל מידע שאינו מסווג הממומן מכספי הציבור יפורסם בצורה היעילה ביותר לחיפוש ושימוש העתידי.
- ב. תוכניות הסוכנויות צריכות לכלול פרוצדורות למניעת הפצה המונית של פרסומי המלומדים.
- ג. התוכנית צריכה לכלול פרסום מסמכים לציבור בתוך תקופת זמן סבירה לכל סוג מחקר. לרוב זה יהיה בתוך תקופה של 12 חודשים מזמן פרסום המאמר, אך לכל סוכנות יש חופש פעולה בנושא זה בהתאם לנסיבות המתקיימות אצלה.
- ד. וידוא כי יש לציבור גישה חופשית, ללא עלות, למאמרים המפורסמים.
- ה. עידוד שיתוף פעולה בין הפרטי לציבורי: מדובר במקסום הפוטנציאל של המחקר ומניעה של כפילויות במחקרים.
- ו. וידוא כי שיוך המחקר לחוקר נשמר.
- ז. 'הפרסומים והמאמרים צריכים להתפרסם בצורה הנוחה ביותר, הנשמרת לאורך זמן ולהיות נגישים למוגבלים'.
- מדיניות זו אומצה בצורה נרחבת על ידי הסוכנויות הממשלתיות כפי שניתן לראות מהנתונים שאוסף מרכז CENDI.²⁶

האיחוד האירופי

האיחוד האירופי מגדיר שני מודלים לגישה חופשית למאמרים ומחקרים הממומנים מכספי הציבור:²⁷

1. פרסום עצמי-גישה חופשית ירוקה- המחקר מתפרסם דרך מוציא לאור ורק לאחר מכן החוקר מעלה עצמאית את מאמרו למאגר הקיים. לרוב ישנה הגבלה על הזמן בו החוקר רשאי להעלות למאגר, מאחר מספר מוציאים לאור דורשים כי גישה חופשית תינתן רק לאחר תקופת זמן מוגדרת.
2. פרסום בגישה פתוחה- גישה חופשית מוזהבת- המאמר יתפרסם ישירות בצורה חופשית, ללא מעבר דרך מוציא לאור רשמי. במודל זה, תשלום על קריאת מאמרים יורחק מהקוראים. העלות של הפרסום במודל זה יכולה על ידי אוניברסיטה, מכון או סוכנות המממנת את המחקר עצמו. במקרים אחרים ניתן לממן את הפרסום על ידי תקציבים או מודלים אחרים של מימון.

האיחוד האירופי מדגיש כי עצם הזכות לפרסם לא מטילה חובה על החוקר לעשות זאת. הזכות לפרסום גם לא סותרת זכויות יוצרים אפשריות של החוקר על מאמרו ומחקרו.

לפי סעיף 29.2 למודל הסכם מענקים של האיחוד האירופי,²⁸ כל מוטב המקבל מענק מחויב להעניק גישה חופשית לכל ביקורת עמיתים אפשרית על מאמרו. הרציונאל הוא לאפשר

²⁶ https://cendi.gov/projects/Public_Access_Plans_US_Fed_Agencies.html

²⁷ http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/grants_manual/hi/oa_pilot/h2020-hi-oa-pilot-guide_en.pdf

²⁸ http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/grants_manual/amga/h2020-amga_en.pdf#page=214

לחוקרים מדעיים מקבילים את היכולת לבקרו ולהשתמש במחקרו על מנת לסייע במחקרם. כדי לאפשר זאת, מוטבים צריכים לוודא כי לכל עמית מדעי ישנה אפשרות לקרוא את מאמריהם ברשת, להוריד את המאמרים ולהדפיסם. כדאי שגם שכל מוטב ינסה לפתוח את כל האפשרויות להשתמש במאמרו, כגון להעתיק לחפש ועוד, על מנת להפוך את מחקרו ליותר יעיל.

לא ברור האם יש גם גישה לציבור הרחב או רק לציבור החוקרים.

גישה חופשית נעשית בשני צעדים-

1. הפקדת פרסומים במאגר- מוטבים צריכים להפקיד עותק אלקטרוני של מאמרם לפחות עד זמן פרסומו. חלק זה ישים גם במודל הזהב כדי לשמור על המאמר בטווח הארוך.

יש הצעה למספר מאגרים בהם ניתן לפרסם את המאמר.²⁹

2. מתן גישה פתוחה לפרסומים שהועלו למאגר- יש שתי אפשרויות לבחירת המוטבים:

א. לפי הגישה הירוקה- לפתוח את הגישה לפרסום לאחר חצי שנה במחקר רגיל, או לאחר שנה במחקרים מתחומי מדעי המחקר ותחומים הומניים.

ב. לפי גישה הזהב- חוקרים יכולים לפרסם בנוסף בכתבי עת חינוכיים באופן שהמאמר יהיה נגיש. פרסום זה לא סותר את החובה כי המאמר צריך להיות חופשי במאגר. הוצאות על פרסום זה ניתנות לשיפוי במהלך הפרויקט לפי סעיף 6.2.D.3 למודל הסכם מענקים.³⁰

הונגריה

היוזמה פותחה על ידי מנהיגי התנועה "גישה פתוחה" שבבדפשט והיא חלה בעיקר על מחקרים שממומנים ע"י הציבור. לפי יוזמת זו, המאמר יפורסם לא יאוחר מהמועד הרשמי של פרסום המאמר (כלומר, מתכונת מודל זהב). לפי היוזמה, יש לפרסם את הטקסט המלא. כמו כן, היוזמה כוללת קביעה לגבי על מי חל החוק- רק על מוסדות אקדמיים להשכלה גבוהה המציעים תארים מתקדמים. החוק חל גם על סוכנויות מחקר פרטיות או ציבוריות. האוניברסיטאות צריכות לעזור למחברים לשלם את עמלות הפרסום שבכתבי העת של הגישה הפתוחה, המבוססים על שכר, ולמצוא דרכים דומות לתמיכה או לסבסוד של כתבי עת של גישה פתוחה ללא תשלום. יש לפתח מאגר שבו יהיה קל לעקוב אחר ההתקדמות של הגישה הפתוחה. המשאב יהיה נגיש עם מספרים וגרפיקות. יש לפתח קווים מנחים לאוניברסיטאות ולסוכנויות המימון של מדיניות הגישה הפתוחה, כולל תנאי מדיניות מומלצים, שיטות עבודה מומלצות ותשובות לשאלות נפוצות. יש לעזור למו"לים והעורכים להיות מודעים לסטנדרטים של פרסום ב-גישה הפתוחה- שיהיו מודעים למשל לרישוי, תהליך העריכה, הגשת בקשות, גילוי הבעלות, ואת הטיפול של דמי פרסום.

בריטניה:

²⁹ לעיל, ה"ש 8.

³⁰ ר' לעיל, ה"ש 29.

המודל מדבר על מחקרים שממונו במימון ציבורי, ומחייב את הממשלה לשקיפות הנתונים והנגשתם. המטרה היא שכל המשתמשים יוכלו לקרוא מחקרים שפורסמו בפורמט אלקטרוני. הנגישות מיועדת לא רק לאנשי מחקר אחרים אלא לכל משתמש פוטנציאלי. לדוגמה- שימוש לעסקים, למגזר הציבורי, ולמעשה לכל משלמי המיסים. הם יוכלו לחפשו, ולהשתמש בו מחדש, כולל הורדה של התוכן (באופן ידני או באמצעות כלים אוטומטיים ובלבד שכל שימוש חוזר יהיה כפוף לייחוס מלא). כל המסמכים חייבים לכלול פרטים של המימון שתמך במחקר, ואם ניתן, הצהרה על אופן הגישה לחומרי המחקר הבסיסיים – (נתונים, דוגמאות או מודלים). יש לספק, באמצעות אתרי האינטרנט, גישה מיידית ובלתי מוגבלת לגירסה הסופית של המאמר, אשר אמור להיות זמין באמצעות רישיון המאפשר הפקדה מיידית של הגרסה האחרונה שפורסמה במאגרים אחרים ללא הגבלה על שימוש חוזר. זה עשוי להיות כרוך בתשלום של "עיבוד מאמר" למו"ל, שישולם ע"י מענקים מהמדינה שרק ארגוני מחקר זכאים להם (ארגוני מחקר במימון ציבורי). הפער שמתירים בין הפרסום של כתב היד לפרסום המקוון- הוא של 6 חודשים. התקופה המותרת במחקרים של אמנות, מדעי הרוח והחברה- הוא פער של 12 חודשים. החריגה שתאושר מתקופות אלו- היא של עד 12 חודשים. מחקרים של ביו רפואה יתפרסמו מייד, או לא יאוחר מ-6 חודשים.

4. שיקולי מדיניות, מסקנות והמלצות

טיעונים לזכות ולחובת הצורך באימוץ הגישה החופשית:

ראשית, בניגוד לימים עברו בהם ההוצאות עבור הדפסתם והפצתם של כתבי עת הגיעו לסכומי עתק, אותם המוציאים לאור ביקשו להחזיר לעצמם באמצעות דמי המנוי שגבו עבור צריכת כתבי העת. כיום, בעידן האינטרנט, **ההוצאות השוליות עבור הפצת כתבי עת הן אפסיות** שכן מרבית הקוראים משתמשים בכתבי העת המקוונים ולא בכרכיהם הקשיחים. כך, ההוצאות עבור המוציאים לאור ירדו פלאים, וכוללות כעת בעיקר את ההוצאות עבור סינון המאמרים, עריכתם והגהתם. אם כן, **הצורך בתשלום דמי מנוי לצורך החזר ההשקעה ירד בהתאמה**. יתרה מכך, בהתאם לכוחות השוק, המוציאים לאור אשר מבינים כי כך הם פני הדברים, מורידים משמעותית את דמי המנוי, או לחלופין עושים הנחות משמעותיות למוסדות האקדמיים על מנת להשוות את העלויות לביקוש, ובכך אף להגדיל את רווחיהם, ע"י הגדלת מאגר הלקוחות והורדת עלויות ה"יצור" וההפצה.

שנית, עיקר הצרכנים של הפרסומים הישראליים הינם המוסדות האקדמיים, כאשר בתוכם נכללים הן החוקרים אשר משתמשים במחקרי עמיתיהן לצורך ניירות תגובה וביסוס מחקרים חדשים, והן הסטודנטים אשר נעזרים בפרסומים לצורך לימודיהם ועבודותיהם. יוצא מכך, כי **המוסדות האקדמיים משלמים מספר פעמים על רוב המאמרים שמופיעים בכתבי העת**. בפעם הראשונה הם משלמים את עלויות המחקר, ובפעמים הבאות למוציאים לאור על עיבודו והפצתו. בנוסף, ריכוז שלבי העבודה החל משלב מימון וכתובת המחקר וכלה בפרסומו אצל גורם אחד עיקרי (המכון להשכלה גבוהה או המוסדות האקדמיים) ייעל את ההליך וייתר את העלויות עבור העברת המחקר מגורם אחד למשנהו, כאשר כל גורם מנסה לגרוף אחוז גבוה ככל האפשר. זאת בנוסף ליתרון הגודל בו אוחז מוסד זה, דבר המאפשר לו לחתוך את העלויות אף עוד יותר. על כן, יעיל יותר **לרכז את שירותי ההוצאה לאור אצל העומדים מאחורי המחקר**.

שלישית, כפי שהצגנו לעיל, ההוצאה הלאומית על מחקר ופיתוח אזרחי של מוסדות להשכלה גבוהה עומדת מדי שנה על מיליוני שקלים, כאשר למעלה מ-60% ממנה הינה השקעה ממשלתית. עוד ניתן לראות בשנים האחרונות ההוצאה הממשלתית גדלה, בעוד השקעת המוסדות להשכלה גבוהה עצמם ירדה. דהיינו, **רוב רובו של המימון למחקר ופיתוח בקרב מוסדות ההשכלה הגבוהה מגיעה מהציבור**. על כן, ראוי ונכון **לאפשר לציבור ליהנות מפירות השקעה זו** ע"י גישה חופשית למחקרים אותם הוא מממן הלכה למעשה. הזכות לגישה חופשית היא זכות מודרנית שבאה בד בבד עם העידן האינטרנטי ועם הזמינות הרבה לידע ולמידע. מדינות רבות בעולם המערבי כבר הבינו כי הגיעה העת לאמץ את הגישה החופשית, ועל ישראל כחלק ממדינות ה-OECD להצטרף אליהן, ויפה שעה אחת קודם.

רביעית, כפי שכבר ציינו, בשנים האחרונות ישנה ירידה במספר הפרסומים בעולם, ובישראל בפרט. בשנת 2014 ישראל ירדה בדירוג המדינות המפרסמות אחוזים ניכרים מפרסומי העולם. ייתכן כי אחת הסיבות לירידה זו היא ירידת הערך של הפרסומים האינטרנטיים ומספר הקוראים הנמוך. פתיחת הגישה לפרסומים לכולי עלמא תעלה בהדרגה את מספר הקוראים ותיתן תמריץ נוסף לחוקרים לשקוד על פרסומים.

מנגד, עומד הרצון לתת לשוק החופשי להמשיך ולווסת את עצמו, בהתאם לתפיסת "יד הנעלמה", מכמה סיבות:

ראשית, יש צורך במוציאים לאור שיערכו את הפרסומים. עריכה זו כרוכה בעלויות קבועות לא מעטות כגון סינון המאמרים, תיקונים, הגהה ועוד. עלויות אלו יוותרו גם במידה וההוצאה לאור תועבר למוסדות האקדמיים. תשלום דמי המנוי נועד בכדי לכסות את העלויות הקבועות ולהעניק רווח נוסף למוציא לאור על מנת שירצה לעסוק בתחום. על כן, ביטול דמי המנוי ירתיעו מוציאים לאור, אשר לא יתוגמלו עבור עבודתם, מלהיכנס לתחום, ואף עלול לפגוע בשחקנים הקיימים בשוק, עד כדי פגיעה ממשית בהוצאה לאור של פרסומים בישראל.

שנית, מימון העלויות הקבועות, אשר הושתו עד כה על המנויים באמצעות דמי המנוי, יעברו כעת לידי מוסדות ההשכלה הגבוהה או המדינה עצמה. כך, במקום שקוראי המחקרים יממנו את הפרסומים, כלל הציבור יממן עבורם את פיתוח ופרסום המחקרים, ללא קשר לשאלה האם הם צרכנים של המחקרים.

שלישית, "הלאמת" ההוצאה לאור מידי המו"לים לידי המוסדות להשכלה גבוהה כרוכה בחשש מניצול לא יעיל של המשאבים העומדים לרשותם ומהחסרונות העומדים בבסיס מונופול. קיים חשש משליטה מוחלטת או כמעט מוחלטת בהיצע של ההוצאה לאור בשוק המחקרים, הנובעת מהיעדר חלופות קרובות. השליטה באה לידי ביטוי הן במחיר למשתמש, הן באיכות הסינון והעריכה של המחקרים והן בשיתוף הפעולה עם גורמים מקצועיים וחוסר גמישות בכל הנוגע לעבודה עם החוקרים ועם הקהל הקורא. גורמים אלו עשויים להביא להפחתה בתמריץ של חוקרים לפרסם מחקריהם ושל הקהל הקורא לקרוא פרסומים.

רביעית, כפי שהראינו, אוניברסיטאות המחקר בישראל סבלו מקיצוצים קשים במשך שנים ורק בשנים האחרונות תקציביהן החלו להשתפר. אם כן, לא ראוי להסתכל על השקעת המדינה

בפיתוח מחקרים בראייה צרה ו"לקצץ" להם ביכולת לנהל מו"מ עם המו"לים ולהשיג את התוצאה הרצויה עבורם. כמו כן, הטלת עלויות נוספות על האוניברסיטאות יכולה לעורר התנגדות בשל החשש כי עלויות עלו יילקחו מתקציבן.

ראוי לציין כי ישנו הבדל ניכר בין סוגי הפרסומים בתחומים השונים, הן מבחינת מספר הפרסומים הישראליים והן מבחינת העלויות הכרוכות בכתיבתם ובפרסומם. הבדלים אלו מוצאים ביטוי בהסדרים המשפטיים במדינות השונות ויבואו לידי ביטוי בהצעתנו להלן.

5. סיכום, מסקנות והמלצות

לאור הנתונים שהוצגו לעיל בנוגע להיקף השקעות המדינה במחקר, בדגש על המחקר האקדמי, וכן לאור הצגת המצב המשפטי הקיים בישראל בנוגע לפרסום מאמרים אקדמיים, זאת לעומת מגמת ה"גישה החופשית" שהולכת וצוברת תאוצה בימים אלה ברחבי העולם, ברצוננו להציג מספר חלופות אפשריות לעניין אימוץ הגישה החופשית בכל הנוגע לפרסום מקורות אקדמיים בישראל, להלן:

(1) חלופה ראשונה: הענקת זכות לחוקר לפרסם את מאמרו בצורה חנימית ללא צורך

בשימוש במוציא לאור חיצוני אשר חוסם את הגישה לפרסומים למנויים בלבד. למוציא לאור תוענק בלעדיות על פרסום המאמר לזמן קצוב מרגע פרסומו. בדומה למודל הקבוע בצרפת, בכל הנוגע לפרסומים בתחום המדעים המדויקים, פרק זמן זה יעמוד על חצי שנה, בעוד בכל הנוגע לפרסומים בתחום מדעי הרוח והחברה, פרק זמן זה יעמוד על שנה.

לאחר פרק זמן זה, תוענק לחוקר הזכות לפרסם את מחקרו בצורה עצמאית, בדומה לגישה הירוקה שהוצגה לעיל. המחקר יפורסם בעותק אלקטרוני המכיל את הטקסט המלא.

מומלץ לפתח אתר או מאגר המרכז את המאמרים החופשיים שפורסמו, זאת לצורך נוחות הציבור.

היתרונות:

א. חלופה זו תאפשר לארגונים עצמיים להיכנס לשוק ההוצאה לאור, כתוצאה מן הפגיעה בזכות הבלעדיות של המו"לים. ארגונים אלו יוכלו לפעול ולהקים את המאגר הנדרש.

ב. החלופה תיתן שליטה מסוימת לחוקרים על מחקריהם. החוקרים יוכלו לתת גישה למי שהם חפצים ללא צורך במוציא לאור שמתווך בינם לבין קהל הקוראים. רצונם של החוקרים הוא שהמחקר יגיע למספר רב של קוראים ככל האפשר, וזכות זו תהווה עבורם תמריץ לפרסם פרסומים.

ג. החלופה אינה דורשת משאבים נוספים מקופת המדינה לצורך הסדרתה.

החסרונות:

- א. לרוב החוקרים אין את הזמן והיכולת לפרסם את מחקריהם בכוחות עצמם ולכן לא ישתמשו בזכות זו, או ישתמשו במוציא לאור נוסף, דבר העלול לייקר את העלויות אותן ברצוננו לחסוך.
- ב. החוקרים, אשר מחקריהם ממומנים ברובם ע"י הממשלה כפי שהראינו לעיל, עשויים לנצל את זכותם זאת לשם הגבלה על מתחריהם לקרוא את פרסומם (על מנת שלא יקדימו אותם או ימתחו ביקורת), ולא לממש את מטרת הצעת החוק בפתיחת הגישה לכלל הציבור. חשש זה עשוי לפגוע בגישה החופשית יותר מאשר לקדמה.
- ג. כאשר אין גוף המוסמך מאגר להקים מאגר פרסומים ומחויב או מתומרץ לכך, יש להעריך כי לא יוקם מאגר כזה. כתוצאה מכך, הזכות לא תהיה אפקטיבית, שכן לחוקרים תהיה זכות פרסום אך לא דרך לפרסם את מחקריהם בפועל.

חלופה שנייה: הטלת **חובה** על המוסדות להשכלה גבוהה לאפשר **גישה חופשית** לפרסומים לכולי עלמא החל ממועד מסוים, אשר יקבע מראש. בדומה לחלופה הראשונה, גם בחלופה זו, למוציא לאור תוענק בלעדיות על פרסום המאמר לזמן קצוב מרגע פרסומו. בדומה למודל הקבוע בצרפת, בכל הנוגע לפרסומים בתחום המדעים המדויקים, פרק זמן זה יעמוד על חצי שנה, בעוד בכל הנוגע לפרסומים בתחום מדעי הרוח והחברה, פרק זמן זה יעמוד על שנה.

המוסדות להשכלה גבוהה יקימו מאגר אינטרנטי חינמי באמצעותו יפורסמו המאמרים. מאגר זה יהיה מסודר לפי תחומים ותאריכים ויאגור את הפרסומים על פני זמן ארוך.

המימון להסדר, הכולל הן הקמת מאגר פרסומים, הן עריכת והגהת הפרסומים והן פיקוח על כך שכלל המחקרים מתפרסמים בתוך פרק הזמן המוקצב לכך, יוטל על הגוף עליו מוטלת החובה לפרסם את המחקרים. הכספים הקיימים של הסוכנות בדומה למודל האמריקאי או מכספי האוניברסיטה בדומה למודל ההונגרי.

חלופה זו מחייבת פרסום חופשי של כלל המחקרים והיא מרחיבה מאוד. על כן, יש לשים דגש על זכויות היוצרים של החיבורים ועל שמירת הקשר בין החוקר למחקר המפורסם.

היתרונות:

- א. מוסד אחראי יודא הנגשת המידע בצורה הטובה והרחבה ביותר. כמו כן, זהות בין הגוף המממן לגוף המפרסם ייצור תמריצים טובים ליעול ההליכים וראייה כוללת של ההליך המחקרי.
- ב. חלופה זו תבטיח את מימוש זכותו של החוקר לפרסום פרסומם ואכן תגדיל את מאגר הקוראים, ובכך תהווה תמריץ ישיר לחוקר שרוצה להגיע לקהל יעד גדול ככל הניתן.

ג. לגוף המממן "יתרונות לגודל" על פני מוציא לאור פרטי. אין כפל עלויות כפי שהצגנו לעיל וניתן לחסוך בעלויות מיותרות רבות אשר היו מועברות למוציא לאור כתגמול.

החסרונות:

א. הטלת אחריות כבדה על המוסדות המממנים, הן בפרסום המחקרים והעלויות והמשאבים הכרוכים בכך, והן בפיקות, טומנת בחובה סכנה של השקעה פחותה מזו של מוציא לאור חיצוני אשר מתוגמל לפי עבודתו. כפי שראינו, יש צורך בהגדלת הפרסומים הישראליים ולא בצמצומם. קיים חשש כי הגוף האחראי יעשה את המוטל עליו בצורה מקצועית פחות, או לכל הפחות לא בצורה המקצועית ביותר.

ב. השקעת משאבים שיעברו למוסדות המממנים מקופת המדינה לצורך יישום הצעת החוק שכן כפי שהצגנו ישנן עלויות קבועות אשר עומדות על קן כגון סינון, הגהה ועריכה של המחקרים.

ג. לחוקר, בדומה למצב הקיים, אין כל שליטה על פרסומו. יש חשש לניצול לרעה של כוחו החדש של המוסד האחראי על הפרסום, בעוד לחוקר אין זכות בנוגע לאופן הפרסום ודרך הפרסום.

חלופות השונות חשיבות רבה בזכותם של החוקרים ובמעמדה של ישראל בעולם בפרסום מחקרים בתחומי המדעים המדויקים ומדעי הרוח. על מנת ליישמן, יש צורך בהתקנת תקנות ע"י שר האוצר.

6. הצעת החוק

חלופה א'

הצעת חוק: גישה חופשית למחקרים שנעשו במימון ציבורי התשע"ו

1. בלעדיות זכות הפרסום – "התקשרות של מוציא לאור עם חוקר כמשמעו בחוק זה, המקנה למוציא לאור בלבד את הזכות לפרסם את מחקרו או מאמרו של החוקר."
השר- שר החינוך.
חוקר- "אדם העורך מחקר ציבורי כהגדרתו בחוק זה, לרבות מוסד אקדמי ומכון מחקר."
מחקר ציבורי- "מחקר אשר לפחות מחציתו ממומן מכספים שמקורם בתקציב המדינה, המוענקים לחוקר, במישרין או בעקיפין, לצורך קיומו של מחקר או כתיבתו של מאמר."
מדעי הרוח והחברה- "לרבות משפטים, בכפוף לסיווג המל"ג".
מדעים מדויקים ומדעי החיים- לרבות הנדסה ורפואה, בכפוף לסיווג המל"ג.

הגדרות

<p>2. (א) בלעדיות זכות הפרסום של מוציא לאור על מחקר ציבורי בתחום המדעים המדויקים לא תעלה על חצי שנה ממועד הפרסום.
(ב) בלעדיות זכות הפרסום של מוציא לאור על מחקר ציבורי בתחום מדעי הרוח והחברה לא תעלה על שנה ממועד הפרסום.</p> <p>3. לאחר התקופה האמורה בסעיף 2, יוכל החוקר לעשות שימוש חופשי במאמרו לרבות פרסומו בכל אמצעי תקשורת, מאגר אקדמי או עותק אלקטרוני.</p> <p>4. תניות בלעדיות המנוגדות לחוק זה בטלות.</p> <p>5. השר הממונה יתקין תקנות שיאפשרו את ביצוע חוק זה ויוכל לפי שיקול דעתו להתקין תקנות שיאפשרו את נגישות הציבור למחקרים ציבוריים בכפוף לאישורם של החוקרים.</p> <p>6. תחולת חוק זה תהא על מחקרים ציבוריים אשר מימנם אושר החל משישה חודשים לאחר פרסום חוק זה ברשומות.</p>	הקניית שימוש חופשי למחבר לאחר תום התקופה בסעיף 2. בטלות תניות המנוגדות לחוק התקנת תקנות לביצוע חוק זה תחולת החוק

חלופה ב'

הצעת חוק: גישה חופשית למחקרים שנעשו במימון ציבורי התשע"ו

<p>1. בלעדיות זכות הפרסום – "התקשרות של מוציא לאור עם חוקר כמשמעו בחוק זה, המקנה למוציא לאור בלבד את הזכות לפרסם את מחקרו או מאמרו של החוקר".
גורם מממן- "הגוף הציבורי אשר מתקצב את המחקר, לרבות כמה גופים שונים".
השר- שר החינוך.
חוקר- "אדם העורך מחקר ציבורי כהגדרתו בחוק זה, לרבות מוסד אקדמי ומכון מחקר".
מחקר ציבורי- "מחקר אשר לפחות מחציתו ממומן מכספים שמקורם בתקציב המדינה, המוענקים לחוקר, במישרין או בעקיפין, לצורך קיומו של מחקר או כתיבתו של מאמר".
מדעי הרוח והחברה- "לרבות משפטים, בכפוף לסיווג המל"ג".
מדעים מדויקים ומדעי החיים- לרבות הנדסה ורפואה, בכפוף לסיווג המל"ג.</p> <p>2. (א) בלעדיות זכות הפרסום של מוציא לאור על מחקר ציבורי בתחום המדעים המדויקים לא תעלה על חצי שנה ממועד הפרסום.
(ב) בלעדיות זכות הפרסום של מוציא לאור על מחקר ציבורי בתחום מדעי הרוח והחברה לא תעלה על שנה ממועד הפרסום.</p> <p>3. לאחר התקופה האמורה בסעיף 2, תוטל על הגורם המממן החובה לפרסם את המחקר במאגר הנגיש לציבור כאמור בסעיף 4.
כאשר ישנם כמה גורמים ממנים, תוטל החובה לפרסם את המאמר על הגורם שחלקו במימון היה גדול יותר.</p>	הגדרות הגבלת תוקף בלעדיות זכות הפרסום למוציא לאור חיוב הגורם המממן בפרסום המחקר לאחר תום תקופת סעיף 2.

4. יוקם מאגר אלקטרוני בו יפורסמו מחקרים ציבוריים אשר יהיה נגיש באופן חופשי לציבור.	הקמת מאגר אלקטרוני לצורך נגישות הציבור
5. פרסום המאמר במאגר כאמור בסעיף 4 ייעשה תוך שמירה על זכויות היוצרים של המחבר.	שמירת זכויותיו של המחבר
6. תניות בלעדיות המנוגדות לחוק זה בטלות.	בטלות תניות המנוגדות לחוק
7. השר הממונה יתקין תקנות שיאפשרו את ביצוע חוק זה לרבות תקנות אשר יורו על הקמת המאגר לפי סעיף 4 והנגשתו לציבור הרחב.	התקנת תקנות לביצוע חוק זה
8. תחולת חוק זה תהא על מחקרים ציבוריים אשר מימונם אושר החל משישה חודשים לאחר פרסום חוק זה ברשומות.	תחולת החוק

מסמך זה נכתב על-ידי טל קיציס (ראש צוות), רחלי דגני, הדס פרסקי, כנרת גבאי ועומר מחלוף; נבדק ואושר לפרסום על-ידי תמר עברי (מנהלת אזור בר-אילן) ואהוד אפרים (מנכ"ל הארגון).

בברכה,

מרכז 'עומק' - עיצוב מדיניות וחקיקה